

LOGICA RĂZBOIULUI FULGER ÎN CONTEXT UCRAINEAN

Autor: Andrei Marin | 2 martie 2022

1. Introducere teoretică

Războiul fulger, traducerea românească a termenului german *Blitzkrieg*, se referă la o manieră de abordare a conflictului militar caracterizată, în cele mai generale linii, prin rapiditate. Manifestările sale istorice evocate de obicei vizează campaniile scurte în urma cărora au fost obținute câștiguri surprinzătoare, precum cele din Polonia sau Franța celui de-al Doilea Război Mondial. Din nefericire, o asemenea imagine este prea simplistă pentru a ne îmbogăți perspectiva asupra războiului ruso-ucrainean cu care suntem contemporani. De aceea, ne propunem pe parcursul acestui articol să explicăm niște noțiuni militare de bază care permit formarea unei imagini de ansamblu asupra știrilor de pe front. În plan secundar, analiza conceptelor cu care vom opera ilustrează dezvoltarea științelor militare, fundamentate pe puzderia de conflicte din istorie. Tocmai această complexitate a domeniului militar impune o anumită reținere în exprimare, care adesea lipsește în discursul public.

Pentru a descrie operațiunile militare, se impun introduse niște concepte care să redea nivelurile de focalizare a atenției, cu precauția că împărțirea întâlnită în acest text nu este unanim folosită. Astfel, un conflict se desfășoară simultan pe trei planuri: strategic, operativ și tactic. Strategia (denumită uneori, în aceeași accepțiune, mare strategie) desemnează suma acțiunilor de ansamblu ale politicilor militare, economice, diplomatice etc. ale unui stat. Nivelul operativ descrie acțiunile întreprinse de trupele de pe un anumit front și cuprinde elemente precum dispunerea trupelor, planuri ofensive sau defensive etc. La nivelul de bază se află tactica, definită drept dispunerea și utilizarea ordonată a forțelor unele în raport cu celelalte. Simplist spus, strategia se referă la intențiile de ansamblu ale unui stat, nivelul operativ are legătură cu manevrele efectuate de unitățile sale militare mai mari, care primesc obiective generale (de exemplu,

cucerirea capitalei inamicului), în timp ce nivelul tactic se identifică cu lupta propriu-zisă: ocuparea unui deal, traversarea unui râu etc. Intuim, pe baza acestei delimitări, cum deciziile aferente acestor niveluri se diferențiază prin foarte multe lucruri precum factorii determinanți, intervalul de timp în care sunt luate, funcțiile decidenților etc.

De aceea, războiul fulger își găsește manifestări la toate aceste niveluri. În plan strategic, un război rapid necesită o mai redusă angrenare a economiei decât într-un război de uzură, solicitând însă o dotare corespunzătoare a armatei cu echipamente care să asigure mobilitatea. Totodată, înfrângerea rapidă a unei țări implică o anumită izolare diplomatică (poate chiar geografică), astfel încât să nu se producă intervenții străine nedorite. Exemplul Poloniei în 1939 este cât se poate de elocvent, în sensul în care legăturile sale diplomatice au condus la implicarea Franței și a Marii Britanii în conflict, pe când geografia a făcut imposibilă intervenția concretă a aliaților pe teritoriu polonez.

La nivel operativ, războiul fulger presupune concentrarea eforturilor ofensive într-un *Schwerpunkt* (centru de greutate), concept teoretizat de Carl von Clausewitz, autorul celebrei lucrări *Despre război*. Termenul se referă la sectorul de front în care se realizează o superioritate numerică suficientă pentru străpungerea defensivei, acțiune urmată de exploatarea în adâncime a câștigurilor prin folosirea unităților rapide. Alți factori relevanți pentru o asemenea operațiune sunt coordonarea rapidă (ruperea lanțului decizional al inamicului¹), elementul surpriză, folosirea „armelor” combinate (atacuri cu mijloace multiple, fără a păstra unul drept principal și restul pentru susținerea sa), flexibilitate și comandă descentralizată. Un termen generic sub care putem grupa toate aceste elemente este „războiul de manevră”².

În fine, în plan tactic, războiul fulger se bazează pe unități bine antrenate, capabile să atace concentrat sistemul defensiv inamic, prin ocolirea punctelor fortificate, lăsate în seama eșalonului secund. Tot aici trebuie inclusă coordonarea armelor, în sensul colaborării trupelor terestre cu alte arme, precum artileria, aviația sau marina. Primele manifestări ale acestor principii datează de la finele Primului Război Mondial, când armata germană a început să folosească trupe de asalt, care creau breșe în rețeaua inamică de tranșee.

Așadar, după ce am prezentat liniile generale ale unei ofensive de tip fulger, vom încheia latura teoretică a articolului printr-o privire asupra metodelor de apărare contra unui *Blitzkrieg*. Dacă la nivel strategic situația depinde de fiecare țară în parte, cu particularitățile sale geografice, economice sau diplomatice, la nivel operativ și tactic pot fi sistematizate anumite aspecte. Herbert Rosinski și, mai apoi, Joseph Wylie au introdus, cu referire la operațiunile militare, distincția dintre organizarea secvențială (sau directivă, constând în mai mulți pași succesivi, cu scop preponderent ofensiv) și cea cumulativă (eșalonare spațială a măsurilor operative; se folosește cu precădere în scop defensiv)³. Concret, cucerirea a trei orașe de pe aceeași șosea este o operațiune

secvențială, în timp ce apărarea a trei șosele de acces către un oraș este o operațiune cumulativă. Aceste trăsături încadrează *Blitzkrieg*-ul în registrul secvențial, iar mijloacele de contracarare în cel cumulativ. Ofensiva fulger trebuie să aibă o anume coordonare în timp (o succesiune de cuceriri), pe când defensiva își propune o anumită distribuție spațială a rezultatelor, prin rezistența câtorva puncte cheie. Acțiunea lor cumulată întârzie înaintarea inamică până la restabilirea controlului asupra situației militare.

Clasificarea de mai sus este utilă dacă studiem punctele în care a eșuat *Blitzkrieg*-ul german din cel de-al Doilea Război Mondial, dintre care se evidențiază Stalingrad. Ocuparea orașului nu era o necesitate militară, dat fiind că acesta putea fi neutralizat fără a fi cucerit, prin distrugerea uzinelor și a căilor de comunicație. Războiul fulger german s-a oprit în fața câtorva orașe: Moscova, Leningrad și, desigur, Stalingrad. În fiecare dintre aceste locuri au contat și alți factori, dintre care amintim vremea rusească (ploile de toamnă și gerul iernii), însă oprirea efectivă a înaintării s-a realizat în acele puncte unde erau concentrați suficienți apărători dotați cu tehnică militară adecvată. Alte exemple de operațiuni cumulative în cadrul aceluiași război sunt bătălia de la Kursk din 1943 (unde buzunarul era apărat independent în sud și în nord) sau apărarea pe linia Rinului în 1945 (unde traversarea trebuia împiedicată pe toată lungimea fluviului).

2. Războiul fulger și Ucraina

În acest moment putem pune câteva întrebări de lucru pe marginea actualității ucrainene. În primul rând, își propune Rusia să poarte un război fulger? După toate informațiile, răspunsul la această întrebare este afirmativ, indiferent de nivelul la care ne referim. Potențialul economic al Rusiei face războaiele de durată greu de susținut, mai ales în contextul sancțiunilor, care se situează în zona celor mai pesimiste predicții, cu consecințe pe termen lung asupra economiei sale. Totuși, circumstanțele nu sunt favorabile unui război rapid, în sensul în care Ucraina nu este izolată nici geografic, nici diplomatic. Ucraina nu face parte din NATO sau UE, dar se bucură de simpatia opiniei publice în majoritatea statelor membre ale acestor organizații. Orice campanie fulger implică riscuri (inclusiv de natură diplomatică), care în cazul de față par să fi fost subestimate de către Kremlin.

Nici din punct de vedere militar Rusia nu se dovedește a fi capabilă de un război fulger în Ucraina. Pregătirea insuficientă a trupelor (inclusiv la nivel de moral) și dotarea lor insuficientă inclusiv în ceea ce privește carburantul au dus la acumularea nepermis de rapidă a ceea ce von Clausewitz numește „defecțiuni”. Exemple de defecțiuni sunt tancurile abandonate în Ucraina, militarii răătăciți sau refuzul trupelor de a lupta. Toate acestea probează că Rusia este insuficient pregătită pentru un *Blitzkrieg* strategic. La nivel operativ, infrastructura rutieră a Ucrainei impune ocuparea câtorva puncte cheie: Kiev,

Harkov, Nikolaev etc. Mai mult decât atât, în baza discuției despre operațiuni secvențiale, cucerirea acestor puncte trebuia să fie rapidă, astfel încât operațiunile să se sincronizeze între ele. De exemplu, ofensiva dinspre Crimeea spre vest s-ar fi putut sincroniza cu desantul maritim de la Odesa. Însă, privind de această dată cumulativ, rezistența prelungită la Herson și în zona Donețk a afectat întregul plan de ocupare a sudului Ucrainei. Frontul din Crimeea a primit în răspundere și atacul spre est, pentru a face joncțiunea cu trupele invadatoare din teritoriile separatiste, care s-ar putea produce în vecinătatea orașului Mariupol. Din punct de vedere militar, divizarea forțelor nu permite alegerea unui *Schwerpunkt* și îngreunează ruperea frontului. În nordul Ucrainei, punctele în jurul cărora s-au desfășurat operațiunile defensive cumulative ucrainene includ Kiev, Harkov și Sumî. Dacă toate aceste puncte ar fi căzut în primele momente ale ofensivei, trupele mobile ar fi putut pătrunde în adâncime, exploatând accesul la căi rutiere de mare viteză. Pericolul cel mai mare în acest caz l-ar fi reprezentat încercuirea trupelor ucrainene.

Din fericire, acest scenariu nu s-a concretizat. Avansul rus este suficient de lent astfel încât armata ucraineană să se poată retrage organizat, cu distrugerea infrastructurii strategice și fără pierderi semnificative de echipament. Nu există nicio dovadă că bucla OODA ucraineană ar fi fost întreruptă, așa cum ar trebui să se întâmple într-un atac fulger⁴. Aceste trăsături dovedesc profesionalismul forțelor ucrainene, în care Occidentul a avut suficientă încredere pentru a le trimite echipament militar. O retragere pripită, cum a fost cea americană din Afganistan, se soldează cu abandonarea unor cantități mari de echipament militar, în care de multe ori se găsește și tehnică modernă. Nu este deloc sigur că ar mai fi livrat cineva echipament în Ucraina dacă probabilitatea ca acesta să cadă în mâinile rușilor ar fi fost mare.

Avansul neașteptat de lent într-un război ce se voia a fi rapid are tot felul de consecințe nefaste. În timp ce avangarda armatei ruse înaintează lent, grosul trupelor se adună pe coloane lungi de zeci de kilometri. În logica civilă, folosită fără acoperire de către presă, aceste coloane constituie o forță militară uriașă, deci o amenințare iminentă. În logica războiului fulger, o asemenea coloană reprezintă cu totul altceva. Acele unități nu ar trebui să stea concentrate într-o coloană vulnerabilă la multe tipuri de atacuri. Într-un șir de vehicule ce înaintează, distrugerea primului și a ultimului vehicul blochează întreaga formație, situație pe care o putem întrucâtva compara cu un accident rutier. Totodată, trupele aflate în coloană nu participă efectiv la luptă, ceea ce subminează eficiența dispozitivului de invazie. Cum nu toată tehnica din coloană este destinată luptei pe front, avem de a face cu un amestec periculos de unități cu scopuri diferite. Acele vehicule cu destinație logistică ar trebui să se afle în altă parte, eventual reprovizionând unități angajate deja în luptă. Legat de posibilitatea modificării situației acestor unități în orele sau zilele ce urmează, trebuie spus că dispunerea forțelor din coloană în dispozitiv de luptă nu se poate face decât acolo unde terenul permite⁵. Nu putem conchide că trupele aflate în aceste vehicule nu vor contribui la război, însă este

perfect rezonabil să afirmăm că vedem un simptom al problemelor din campania de până acum în simpla formare a unei asemenea coloane.

Campania din Ucraina pare să fi fost gândită în doi pași, dintre care primul implica ofensiva la est de Nipru. Apoi, forțele ruse ar fi putut înainta către vest, până la îndeplinirea obiectivelor campaniei⁶, care nu sunt complet elucidate, din cauza imprevizibilității factorului politic. Până acum, prima fază se desfășoară cu întârziere, fără să aibă caracterul unui război fulger. Nu excludem pe această cale ca în viitor războiul să se dinamizeze. Putem imagina un scenariu ce vizează joncțiunea frontului sudic cu cel estic, urmată de ofensiva coordonată a celor două fronturi către nord, prin care ar fi amenințat cu încercuirea orașul Harkov. Acesta este un scenariu pesimist, însă nu neapărat implauzibil. În orice caz, rapiditatea deplasării are consecințe politice vizibile chiar și în spațiul rus.

Viteza nu este relevantă numai în cazul înaintării rușilor, ci este un factor determinant și în dezvoltarea defensivei ucrainene. Mobilizarea a fost o problemă centrală a războiului modern, măcar dacă ne gândim la supozițiile Planului Schlieffen al Germaniei în 1914, legate de lentoarea mobilizării armatei Imperiului Rus. În cazul Ucrainei, ritmul pare unul sănătos, susținut și de moralul ridicat al populației. Armamentul străin, în măsura în care ajunge rapid, poate încetini suplimentar înaintarea rusă, ceea ce ar reduce probabilitatea unei ruperi a frontului urmate de o pătrundere în adâncime (așa-numitul *breakout*).

La nivel tactic, informațiile pe care le primim sunt fragmentare și de calitate slabă. Certitudinile pe care le avem se referă la dublarea componentei militare a rezistenței ucrainene de una paramilitară, dar și la practicarea războiului asimetric de către populația de rând. Știm că echipamentul militar occidental este eficient în lupta împotriva tehnicii militare ruse, însă cantitățile limitate de care au dispus până acum ucrainenii au impus limitări în folosirea sa. Tot la nivelul tactic se impune precizat că Rusia deține supremația aeriană, manifestată prin folosirea avioanelor, a elicopterelor și a rachetelor. În același timp, știrile propagate de ruși cu privire la distrugerea apărării antiaeriene ucrainene s-au dovedit a fi false, din moment ce pierderile aviației ruse nu sunt nesemnificative și continuă să crească. Și aici ne putem aștepta la un impact notabil al livrărilor de echipament din străinătate, mai ales dacă acesta include avioane de luptă.

În legătură cu capacitatea de atac coordonat a trupei, informațiile existente până acum indică un număr mic de unități ale armatei ruse suficient pregătite pentru o asemenea operațiune. Avangarda formată din unități speciale, bine antrenate, a reușit cucerirea rapidă a anumitor obiective, dar Rusia nu a fost capabilă să exploateze aceste rezultate prin înaintarea în timp util a trupelor regulate. Militarii ruși de rând nu se așteptau să întâmpine rezistență, iar subofițerii lor nu erau pregătiți pentru a prelua inițiativa pe

front. Cauzele profunde ale acestei situații rezidă în organizarea politică a Rusiei, care este condusă centralizat și recurge frecvent la distorsionarea informațiilor livrate cetățenilor săi.

Toate aceste aspecte, alături de multe, multe altele, influențează desfășurarea în ansamblu a războiului. Teoria haosului – cu celebrul efect al fluturelui – impune prudență în predicțiile noastre asupra situației militare. Însă prețul politic al conflictului este deja mare. Economia Rusiei suferă sub presiuni multiple, iar imaginea armatei ruse se deteriorează cu fiecare dovadă a incapacității de a purta un război de manevră. Avansul de până acum s-a datorat superiorității numerice în câteva domenii fundamentale, mai degrabă decât măiestriei militare. Remarcăm, de asemenea, cum conflictul militar este completat de dimensiunea economică sau de cea informațională, unde hackerii au deschis un nou front.

Deși poate fi dezamăgitor că șirul de constatări făcute aici nu ne permite să prezicem evoluția evenimentelor, morala din spatele celor prezentate de noi este importantă. Cum am spus deja, domeniul militar este unul complex, în care bogăția informațiilor și a studiilor impune reținere, în vederea evitării ridicolului⁷. În plus, existența unui război în vecinătatea României demonstrează că pregătirile militare sunt necesare chiar și astăzi. Este momentul ca publicul românesc să înțeleagă că înzestrarea forțelor armate nu văduște alte sectoare ale economiei, ci asigură că fiecare dintre acestea se poate dezvolta în siguranță. NATO nu este doar o umbrelă pentru România, ci o oportunitate pentru țara noastră de a deveni un furnizor de securitate.

În încheiere, să ne gândim că cel de-al Doilea Război Mondial, momentul în care *Blitzkrieg*-ul și-a arătat forța, este un subiect intens politizat chiar și la 80 de ani de la începerea sa. În războiul ruso-ucrainean vedem care sunt consecințele accesului limitat la informație. Ne rămâne, în aceste condiții, să ne amintim că indiferent de taberele beligerante, logica războiului fulger este aceeași. Putem să o aplicăm pentru a înțelege știrile despre front, dar și pentru a ne feri de opiniile seducătoare, însă total nefondate. Într-o notă mai generală, merită discutată inclusiv relevanța cunoștințelor militare pentru cetățeanul euroatlantic obișnuit al secolului al XXI-lea, pentru care tragedia războiului șochează nu doar prin duritate, ci și prin inedit.

NOTE

1. Strategul John Boyd explică procesul decizional prin „Bucla OODA (Observare, Orientare, Decizie, Acțiune)“, care, în timpul unui atac rapid, este întreruptă. O schemă a buclei se găsește la Organic Design for Command and Control (pogoarchives.org) ↑
2. Războiul de manevră a fost descriși în acești termeni în Martin van Creveld,

Kenneth S. Brower, Steven L. Canby – *Air power and maneuver warfare*, Air University Press, 1994, pp. 3-8. ↑

3. Cititorul interesat de teoretizarea celor două concepte trebuie să privească războiul ca succesiune discretă de evenimente, corelate (secvențiale) sau nu. Deși operațiunile cumulative nu sunt în mod necesar simultane, putem face această aproximație pentru perioade scurte de timp. Mai multe detalii se găsesc în Joseph C. Wylie – *Military Strategy: A General Theory of Power and Control*, Naval Institute Press, 2014, cap. 3. ↑

4. Propunem cititorului, ca exercițiu, să aplice conceptele prezentate de noi evenimentelor din Ucraina anului 2014. Dacă ne gândim numai la bucla OODA, vedem cum ordinul de deschidere a focului contra „omuleților verzi” a fost dat de abia după ce controlul câtorva teritorii era deja pierdut, pe fondul paraliziei conducerii politice ucrainene. ↑

5. Este mai puțin cunoscut că *Blitzkrieg*-ul german din Franța anului 1940 a început cu un ambuteiaj de proporții în regiunea Ardeni, în care foarte multe vehicule trebuiau să străbată o rețea rutieră deficitară. După străbaterea Ardenilor, terenul a permis desfășurarea acestor unități, care au dus apoi greul ofensivei germane. ↑

6. Ar trebui făcută diferența dintre obiectivele militare și politice, numai că în cazul de față ambele sunt neclare. Armata rusă încearcă cucerirea unor orașe importante, care au deopotrivă importanță politică și militară. De aceea, este greu să deducem care este miza lor din perspectiva invadatorilor. ↑

7. Un exemplu elocvent în acest sens este oferit de televiziunea care a comentat o scenă dintr-un joc video, crezând că este o filmare din război. ↑

LECTURI SUPLIMENTARE

1. Lawrence Freedman – *Strategia. O istorie completă*, Ed. Litera, 2018;
2. Karl-Heinz Freiser – *Mitul Blitzkrieg-ului*, Ed. Militară, 2010;
3. Hans-Dieter Otto – *Lexiconul erorilor militare*, Ed. Paralela 45, 2005.

Imagine: Oleksa Novakivskyi – „Angel of Death” (1923); Sursa: Wikiart